

Yol Kesiciler ve Kanunsuzlar: Türkiye'de Kırsal ve Siyasi Eşkıyalıkla Mücadele (1923-1938)

Highwaymen and Outlaws: Combating Rural and Political Banditry in Turkey (1923-1938)

Süleyman TEKİR ^{ID}

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Sinop Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Sinop, Türkiye

Department of History, Sinop University, Faculty of Arts and Sciences, Sinop, Türkiye

stekir@sinop.edu.tr

Öz

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne kalan sorunlu miraslardan birisi eşkıyalık ve çetecilikti. On yıl boyunca devam savaş döneminde asayiş sağlamaya görevli jandarmanın cephelelere savaşmak için gönderilmesiyle birlikte huzur ve güven ortamı bozuldu. Uzun savaş yıllarının ortaya çıkardığı firari askerler meselesi de ülke içerisinde faaliyet gösteren eşkiya sayısının artmasına neden oldu. Eşkıyalık, 1914'ten itibaren her zamankinden daha güçlü bir Anadolu gerçeğine dönüştü. On yıl boyunca devam eden savaş, asayişin bozulmasına neden olduğu gibi asayiş sağlamaya beklenen kolluk kuvvetlerinin de yıpranmasına sebep olmuştu. Söz konusu dönemde devlet-toplum veya toplum-birey arasındaki kopuşun kanunsuz bir hüviyete bürünmüş hâli olarak ortaya çıkan eşkıyalığın bertaraf edilmesi yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni uzun süre uğraştırdı. 1924'ten itibaren ise ülke genelinde büyük çaplı isyan ve ayaklanma faaliyetleri görüldü. Toplumun belirli bir grubunu temsil etme iddiasıyla faaliyet gösterenlerin yanı sıra azımsanamayacak miktarda da şahsi çıkarları için eşkıyalık yapanların varlıkları söz konusuydu. Ülkenin belirli bölgelerinde hüküm süren feodal yapı, yoksulluk, uzun süre silah altında kalma, vergi yükü, toprak sahibiyle olan ilişkiler eşkıyalığın artmasına neden olan en temel sebepti. Türkiye Cumhuriyeti Devleti asayiş bozan unsurlarla mücadele edebilmek için önce asayiş sağlamaya mükellef olan kurumlarla kamu idaresini yeniden düzenledi. 1931'den itibaren eşkıyalığa karşı sergilenen kararlı tutum yedi yıl gibi bir sürede bu durumu ülke gündeminden çıkarmayı başardı. Çalışmada Cumhuriyetin tesisinden itibaren Türkiye'de görülen eşkıyalık türleri arşiv belgelerine göre kategorize ve tasnif edildi.

Anahtar Kelimeler: Eşkiya, Çete, Asayiş, Jandarma, Türkiye Cumhuriyeti

Abstract

One of the problems inherited by the Republic of Türkiye from the Ottoman Empire was banditry and gang violence. Public peace and security deteriorated as the gendarmerie forces, who were responsible for maintaining public order, were deployed to the fronts to fight. The issue of fugitive soldiers, which was exacerbated during the long years of war, also led to an increase in the number of bandits operating in the country. From 1914, banditry became stronger than ever as an Anatolian reality. The warfare, which lasted for ten years, not only led to the deterioration of public order but also wore out the law enforcement forces that were expected to maintain order. An unlawful identity emerging from the rupture between state and society or society and individual in that period, banditry's elimination troubled the newly established Republic of Turkey for a long time. 1923. From 1924 onwards, large-scale insurrection activities were seen throughout the country. In addition to those bandits who acted based on the claim of representing a certain group of society, there was also a significant number of those who operated for their interests. The banditry was also worsened by the feudal structure that prevailed in certain parts of the country, poverty, being under arms for a long time, tax burden, and relations with landowners. In seven years beginning from 1931, a determined attitude against banditry made it possible to eliminate this problem from the national agenda. In this study, the types of banditry in Turkey since the establishment of the Republic were categorized according to archival documents.

Keywords: Bandit, Gang, Public Order, Gendarmerie, Republic of Turkey

Geliş Tarihi/Received 26.03.2024
Revizyon/Revision 11.04.2024
Kabul Tarihi/Accepted 25.06.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.09.2024

Atıf

Tekir, S. (2024). Yol Kesiciler ve Kanunsuzlar: Türkiye'de Kırsal ve Siyasi Eşkıyalıkla Mücadele (1923-1938). *Turcology Research*, 81, 513-524.

Cite this article

Tekir, S. (2024). Highwaymen and Outlaws: Combating Rural and Political Banditry in Turkey (1923-1938). *Turcology Research*, 81, 513-524.

The content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Devlet erki, toplumsal düzeni korumak ve yasaları uygulamak için güç ve yetkilerini kullanır. Bu görevini yerine getirirken, bazı durumlarda silahlı muhalefetle karşılaşılabilme olasılığı oldukça yüksektir. Silahlı gruplar, genellikle siyasi ve ekonomik eşitsizliklerden, yolsuzluktan veya azınlık haklarının ihlalden şikayetçidirler. Bunun yanında muhalif silahlı grupları tek başına tanımlamak ise oldukça zordur. Bunlar genel olarak bürokrasinin dayatmalarından hoşnut olmayanlar, kamu güvenliğini bozarak denetim alanlarını genişletmek isteyenler ile vergi ödeme ve askerlik yapma konularında sorun çıkaranlar olarak sıralanabilir. (Barkey, 2011: 3). İşleyen kamu düzenini bozmaya çalışmak olarak da tanımlanabilecek olan suç; kanun tarafından cezalandırılması gereken yasadışı eylemlerden nispeten daha önemsiz ve adi kategoride değerlendirilebilecek fiillere kadar geniş yelpazede tanımlanabilir. Bunun yanında tarihi süreçte kanun gücünün, küçük suçlarla büyük suçlara nispeten daha etkili mücadele ettiği görülür. Çalışmaya konu olan tarih aralığının öncesine denk gelen 19. ve 20. yüzyıllarda karşı karşıya kalınan büyük suçların başında eşkiya grupları gelmektedir (Honan ve ark., 2017: 12). Eşkiyalık, modern anlamdaki gerilladan farklıdır. Gerilla tipi eylemler örgütsel ve ideolojik kaynaklardan beslenirken eşkiyalığın böyle bir yönü yoktur. Geleneksel eşkiyalık daha çok sosyal protestonun ilkel bir biçimini temsil ederler (Bayrak, 1985: 129). Kemal Tahir'e göre eşkiyalık devletin zayıf düştüğü ve büyük sarsıntılar geçirdiği dönemlerde görülür (Tahir, 1989: 46). Eşkiyalık örgütlü toplumsal protestonun bilinen en ilkel halidir. Bunun yanında toplumun bir kesiminden destek görmeyen eşkiyanın tarihi metinlerde zikredilecek kadar yaşama şansı olmadığı görülmektedir. İngiltere'de Robin Hood, Endülüste Diego Corrientes (Hobsbawm, 2014: 12) ile özdeşleşen toplumsal eşkiya figürü Osmanlı tarihinde ise Çakırcalı Mehmet Efe ile özdeşleşir (Yetkin, 1997: 41). Bu grup içerisinde değerlendirilen eşkiyanın klasik tanımı yoksula vermek için zenginden çalan ve intikam dışında asla öldürmeyen şeklindedir (Hobsbawm, 2014: 12). Hobsbawm tarafından yapılan bu tanım, çalışmaya konu olan 1923-1938 yılları arasındaki eşkiyalık ve çetecilik faaliyetleriyle tezatlık teşkil eder. Hobsbawm'ın çıkarımları bu karşılaştırmaya uygun bir örneklem değildir. Türkiye'nin kendine has dinamikleri eşkiyalığın farklı çerçevede ele alınmasını zorunlu hâle getirmektedir. Bu yönüyle Türkiye'deki eşkiyalığı; toplumda uygulanan yasal sınırların dışına çıkan adamlar olarak genel bir çerçevede tanımlamak mümkündür (Austen, 1986: 89). Hobsbawm'a göre, sosyal eşkiyalar, genellikle yoksul köylüler tarafından desteklenen ve haksızlıklara karşı bir tepkiyi temsil eden haydut gruplarıdır. Bu gruplar, yerel halk tarafından kahraman olarak görülür ve sempatiyle destek kazanırlar. Fakat araştırmaya konu olan dönemdeki eşkiya gruplarının bu tanıma uymadıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında Cumhuriyet dönemi eşkiyalığının altında yatan gerekçeler Batı'daki örneklerinden oldukça farklıdır. Çalışmaya konu olan dönemde tek başına hareket eden özellikle hikâye kahramanı görünümünde yalnız kurt tipolojisinde eşkiyaya rastlanmaz. Bir kişinin liderliğinde en az üç kişiden oluşan gruplar çete olarak adlandırılır.

Çalışmaya konu olan dönem uzun bir savaş dönemini kapsadığı için Türkiye topraklarında yoğun eşkiya faaliyetlerinin görüldüğü bir döneme tarihlenmektedir. Literatürde eşkiyalık üzerine yapılan çalışmalar genelde sosyal eşkiyalık üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çalışmaya konu dönemde Türkiye'deki eşkiyalık faaliyetlerini siyasi, kırsal ve adl eşkiyalık olarak üç başlıkta kategorize edilmiştir.

Eşkiyalık ve Çeteciliğin Sebepleri

Cumhuriyet döneminde eşkiyalık ve çeteciliğin tasvirine geçmeden önce -sınırları çizilen döneme ait- arşiv taramaları sonucunda tespit edilen sebepleri sıralayalım. Türkiye'de büyük sorunlar yaratıp asayiş bozan grupların bu yollara neden başvurduklarıyla ilgili olarak yeterince araştırma yapılmamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, sorunun nedenlerini tespit eden ve çözüm arayışlarına yönlendiren birtakım raporlar ve bulgular dışında neden ve niçin? sorularına cevap aranmadığı görülmektedir. İnsanların silaha ihtiyaç duymasının temel nedeni kendini güvensiz hissetmesiyle ilgilidir. Yaşam hakkını korumak için silahlanma, devlet otoritesinin tesis edildiği ülkelerde kabul edilebilir değildir. Osmanlı Devleti'nden miras kalan sorunlu güvenlik ortamı silahlanmayı beraberinde getirmiştir. Silahlanan insanlar işledikleri suçtan ötürü cezaevine girmek için dağa çıkmışlardır. Eşkiyalığın bir başka sebebi uzun savaş dönemine bağlı olarak silah altında kalınan süredir. Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemlerinde (1912-1922) -kesintisiz silah altında kalan askerlerin varlığı dikkate alındığında- on yıl gibi oldukça uzun bir sürede şanslı olanlar hayatta kaldılar. Sürekli savaş ortamında yaşamının getirdiği psikolojik durum, ailenin güvenliğinden duyulan endişe, bir daha evine dönememe korkusu, esaret, uzuv kaybı ve ölüm korkusu gibi etmenler firari askerler sorununu ortaya çıkardı. Evlerine dönmek istediklerinde ise jandarma/kolluk tarafından yakalanıp en yakın birliğe teslim edilecekleri gerçeği bu tip askerlerin firari olarak dağa çıkmalarına ve çeteler oluşturmalarına neden oldu. Mondros Mütarekesi'nin hemen öncesinde ilan edilen af bu anlamda çok başarılı olmadı. Yeni hayatlarına uyum sağlayan çeteler, kendilerini durduracak bir gücün olmadığına inandıkları için bildikleri işleri yapmaya devam ettiler. Çete gruplarının oluşmasına neden olan üçüncü sebep vergi ve kolluk kuvvetlerinin halk üzerinde yaptıkları baskılardır. Bu durum çok uzun yılların birikimi olarak ortaya çıkmış bir sonuçtur. Cezaevlerinin güvenlik zafiyetinden faydalanarak firar edenlerin yeniden hapse dönmek istememeleri de eşkiyalığın bu dönemdeki önemli sebeplerindendir. Mütareke döneminde terhis edilen orduyla birlikte ülkenin işgale açık hâle gelmesi karşısında silaha sarılıp ırz, namus ve vatan gibi kavramları korumak için kurulan çetelerin varlıkları da söz konusudur. Tüm bunların yanında bağımsızlık ya da hürriyet gibi gerekçelerle çeteler oluşturan Gayrimüslim/Gayri Türk grupların faaliyetleri de önemli sebepler olarak karşımıza çıkar. Çok az örnekte ise intikam ve aile onuru gibi etmenlerin insanları dağa çıkmaya

zorladığı görülür. Feodal toplum özellikleri gösteren bölgelerde toprak sahipliğinin ağa-köylü ilişkisinde yol açtığı bozulmalar büyük çatışmaları beraberinde getirirken yalnız kurt tipinde eşkiyanın varlığını ortaya çıkarmıştır.

Erken Cumhuriyet Yıllarında Eşkiyalık ve Çetecilik

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkede tam bir huzur ve asayiş ortamının sağlandığını söylemek güçtür. Çeşitli faktörler, ülkenin genel güvenliğini ve düzenini etkilemiştir. Yeni rejimin yarattığı siyasi gerginlik, modernleşme ve batılılaşma çabalarının getirdiği toplumsal değişimin zorlukları ve uzun savaş koşullarının yol açtığı yoksulluk ve maddi sıkıntılar, huzur ve asayişin sağlanmasının önündeki en büyük engellerdi.

Savaşın uzamasından dolayı asker firarileri ile fırsattan istifade etmeye çalışanların teşkil ettikleri üçer beşer kişiden oluşan 80 kadar çete ülkedeki asayiş ortamını bozuyordu. Çetelerdeki eşkiyanın toplamı ise 1.840'tı. Her türlü icraat ve inkılabın başarılı olabilmesinin temelinde huzur ve asayişin yattığını düşünen genç Cumhuriyet idaresi, 18 Ekim 1923'te çıkarttığı 356 numaralı İzale-i Şekavet Kânunu ile asayişin sağlanması için önemli bir adım attı (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.40) 1924-1938 döneminde Nasturi, Şeyh Sait, Ağrı, Koç Uşağı, Mutki, Oramar, Bicar Tenkil, Tendürek, Savur, Zeylan, Sason, Dersim gibi çok sayıda büyük çaplı isyan ve ayaklanma hareketleri görüldü. Bunun yanında ülkenin her köşesinde faaliyet gösteren eşkiya ve çeteler de huzur ve asayiş bozan diğer unsurlardı. Erken cumhuriyet yıllarında; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni ortadan kaldırmak, etnik bölücülük, inkılaplara karşı gelme, dış tahrikler ve dini gerekçeler öne sürerek çıkan isyanlar ile çetecilik/eşkiyalık faaliyetleri iç içine geçmiştir. Bu isyanları çıkaranların geçmişlerinde çetecilik ve isyan izlerinin olması bu iki olguyu birbirinden ayırmanın ne denli güç olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde aşiret ağası, şeyh ve diğer güç odaklarının emirleri altındaki silahlı güçleri zaman zaman yukarıda bahsedilen gerekçelerle harekete geçirmesi genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni zora sokmuştur.

Batı Anadolu'da Yunan işgaliyle birlikte bambaşka bir hâl alan çetecilik, Lozan'dan sonra özellikle Batı Anadolu'da eski hâline dönme eğilimleri gösteriyordu. Bunun üzerine Gazi Mustafa Kemal Paşa bizzat yaşananlarla yakından ilgilenerken Genelkurmay Başkanlığı'na 30 Temmuz 1923'te gerekli emirleri verdi. Özellikle yaz aylarında yaşanan olaylar, mahsulün toplanma zamanında gerçekleştiği için iktisadi hayatı felce uğratmaktaydı. Ancak mahallinde alınacak tedbirlerle şekavetin önüne geçilebileceği öngörülmüştü. Mustafa Kemal Paşa, Aydın'a bir alay piyadenin, Ödemiş'e ise bir tabur piyade kuvvetinin acilen sevk edilmesini emretti. Bu kuvvetler yerel idareyle birlikte gerekli olan yerlerde sabit karakollar kurarak bölgeyi kontrol altında tutacak, seyyar birliklerle de eşkiya takibi yapacaktı. Ayrıca sayıca yetersiz olan Aydın jandarması takviye edilecekti (CBA, 01011481/592200).

Kurtuluştan sonra ülkedeki kahraman ve millî olduğunu iddia edenlerin sayısında ciddi bir artış yaşandığı gibi bunların arasında eşkiya ve çeteciler de vardı. İlk etaptaki kargaşadan yararlanarak kendilerini kahraman ilan edip hatta İstiklal Madalyası alanlar dahi oldu. Şüphesiz yukarıda belirtildiği gibi savaş döneminde ciddi katkı yapanlar olmasına rağmen bazıları da kahraman payesini almak için yerelde birtakım dolaplar çevirmeyi tercih ettiler. Bu gruplardan birisi Tokat'ta 1927'de tespit edildi. Eşkiya oldukları hâlde Tokat Valiliği tarafından kendilerine İstiklal Madalyası verilen Aynacıoğullarından Kürt Reşit, İnce Mehmet ve Ali Çavuş'un madalyaları geri alındı. Yapılan tahkikatta millî kuvvetlere yardım etmeleri bir yana onlara saldırdıkları tespit edildi (BCA, 30.10.0.0/196.344.12-232). Bir başka örnekte ise bu kez eşkiyanın yakalanmasında hizmetleri bulunan Mülazımievvel Musullu Mehmet Ali ve Rizeli Ali Rıza Beylere İstiklal Madalyası verilmesi uygun görülmedi (BCA, 30.10.0.0/194.326.34-232).

Kuva-yı Millîye saflarında iken düzenli ordunun kurulmasına karşı çıkarak Yunan saflarına geçen Çerkes Ethem, Kuşçubaşı Eşref, Kuşçubaşı Hacı Sami ile Rum ve Çerkeslerden kurulu çetelerin Cumhuriyetin ilanından sonra hedeflerinde bu kez Gazi Mustafa Kemal Paşa vardı. Ağustos 1927'de elde edilen istihbarata göre yüzellilikler listesinde olan Hacı Sami ile etrafında toplanan çeteciler Yunanistan'da faaliyetlerine devam ediyorlardı. Hacı Sami, Düzcü Sadık ve İzmitli Mecid suikast planını uygulamak için gerekli hazırlıkları tamamlamışlardı. Sisam'dan Söke ve Kuşadası'na geçerek suikast için Anadolu topraklarına geçmeyi planlıyorlardı. Bu yolu kullanmadıkları takdirde istikametleri Trakya-İstanbul hattı olacaktı (CBA, 01012864/537210). İstihbaratın gerçek çıkması ise uzun sürmedi. Tahmin edilen birinci yol olan Kuşadası'ndan Hacı Sami ve çetesi Ağustos 1927'de Anadolu sahillerine çıktılar. Madran yaylası civarında önce Tahtacılarla daha sonra da jandarma kuvvetleriyle girdikleri çatışmada çete elebaşı Hacı Sami ve kardeşi Ahmet etkisiz hâle getirildi (Halıcı, 2013: 107-108).

Eşkiyanın yaptıkları karşısında çaresiz kalan halk bazen doğrudan Ankara'nın kendilerini muhatap almaları için telgrafa sarılıyorlardı. 1924 yılında Tercan'ın Kızılca Karyesinden Haşim Bey de onlardan biriydi. O, karşı karşıya kaldığı vahşetle ilgili olarak Mustafa Kemal Paşa'nın eşi Latife Hanım'a telgraf çekmeyi tercih etmişti. Kıgılı Ulaş oğlu Halid çetesi tarafından evi basılmış, 100 bin kuruştan fazla nakit parası ve eşyası gasp edilmiş, ailesi ise kaçırılmıştı. Bu hâle Cenab-ı Hak razı olursa ben de olacağım diye sitemini dile getiriyordu. Halk hükümetinde böyle bir felakete maruz kalacağını düşünmediğini dile getirerek yardım istemişti (CBA, 01016508/641883). Belgeler Haşim Bey'in başvurusu karşısında ne yapıldığı konusunda başka bilgi vermiyor olsa da halkın karşı karşıya kaldığı durum birçok yerde bu şekildeydi. Kalecik'in Bağdatlı Karyesinden Osmanlı oğlu Hasan Ağa'da karşı karşıya kaldığı eşkiya tecavüzünden ve başından geçenleri anlattığı mektubu 24 Kasım 1923'te doğrudan Mustafa Kemal Paşa'ya göndererek yardım istemişti (CBA, 01016602/681385). Yozgatlı Zehra Hanım ise kendi ifadesiyle; yirmi sene boyunca millete zulmeden ortalığı kasıp kavuran, yüzlerce hanenin ümitlerini söndüren, Yozgat isyanında yer alıp hükümet güçleriyle çatışan şaki ve Katil İlyas'ın kocası

tarafından öldürüldüğünü ve kocasının mahkûm edildiğini, suçun affedilmesini istiyordu (CBA, 01016602/681385). Zehra hanımın talebinin ilerde bahsedilecek olan İzale-i Şekavet Kanunuyla uyumlu olduğu görülmektedir.

İzale-i Şekavet Kanunu

Lozan Antlaşmasının imzalanmasından Cumhuriyet'in ilanına giden süreçte çıkartılan önemli kanunlardan birisi 356 numaralı İzale-i Şekavet Kanunu'dur. Düşman kuvvetlerinin Anadolu topraklarından çıkartılarak kazanılan büyük zaferden sonra ülkenin asayişinin yeniden tesis edilmesi en önemli meselelerden birisi hâline geldi. TBMM'deki tartışmalardan sonra 18 Ekim 1923'te yasalaşan kanunun birinci maddesi oldukça radikal bir görünümdeydi. İsim, şöret, hüviyet ve fiilleri Dahiliye Vekâleti tarafından ilan edilen şakiler şartsız olarak teslim olmadıkları takdirde onları yaralı ya da ölü olarak ele geçirenlere hiçbir adli takip uygulanmayacağı gibi ceza da verilmeyecekti. Kanunun ikinci maddesi şaki ifadesinin yani eşkiyanın geniş bir tanımını yapıyordu. Buna göre; emniyeti tehlikeye düşüren, gasp yapan, suikast düzenleyen, hane, çiftlik, ağıl, köy, değirmen gibi mahalleri basarak tahrip eden veya adam öldüren, yollarda ve kırlarda soygunculuk yapan, insanları buldukları yerden kaldıran, kaçıran, tutukevi veya hapisanelerden firar ederek silahlı olarak dolaşım emniyeti ve asayişini tek başına veya toplu olarak bozan kişilere şaki deniliyordu. Birinci maddedeki teslim olma süresine ise üçüncü madde açıklık getiriyordu. 10 günden az 30 günden fazla olmamak üzere eşkiyaya teslim olmak için süre verilecekti. Bu süre zarfında eşkiyanın dolaştığı mıntikalara, mahallere, pazar yerlerine ve ikametlerle bölgedeki çıkan gazetelere ilanlar verilmek suretiyle duyuru yapılacaktı. Dördüncü madde eşkiya gruplarına yataklık ederek silah ve cephaneye sağlayan kişileri kapsıyordu. Hiçbir zorunlulukları olmadıkları hâlde yardım ve yataklık eden bu kişiler tespit edildikten sonra Dahiliye Vekâleti tarafından geçici olarak sürgün edilebileceklerdi. Beşinci madde yataklık edenlerin sevklerini düzenlerken altıncı madde pişmanlık duyarak teslim olanları kapsıyordu. Teslim olmadan önce çete üyelerinin birkaçını öldürmesi ya da yerlerini ihbar etmesi durumunda hakkındaki suçlamalar beş yıl boyunca ertelenecek ve herhangi bir suça karışmadığı hâlde düşürülecekti. Yedinci madde ise muhbirliği düzenliyordu. Eşkiyanın bulunduğu yeri bildirenlere para ödülü verilecekti (Resmî Ceride, 25 Teşrinievvel 1338, No. 37). Muhbirlik daha önce Osmanlı Devleti tarafından da uygulanmak istenmesine rağmen başarısı tartışmalıydı. 4 Ekim 1909 tarihli Şekâvetin Men'i ve Mütecâsîrlerin Ta'kîb ve Te'dîbi Hakkında Kanun-ı Muvakkat ile resmîyette uygulanmaya çalışılmıştır. Halkın bizatihi çete ve eşkiya gruplarıyla mücadelede katılmasını isteyen bu uygulama metodunda muhbirler ve aileleri çoğu zaman korunamadığı için başarı elde edilememişti (Tekir, 2021: 590).

Kanunun birebir uygulandığı vakalara en önemli örnek, Adana ve çevresinde etkili olan Kıçıkırık Ali çetesidir. Türkiye'nin güney vilayetlerinin gündemini uzun süre meşgul eden çeteye karşı jandarma etkili olamayınca halk ilk etapta kendi mücadelesini sergiledi. On kişiden kurulu çete 1931'de Maraş'ın bir köyüne gelerek zorla ekmeğin içerisine koyduğu delice adı verilen otla hepsini bayıltmasına rağmen jandarma gelene kadar kendilerine gelen eşkiyanın hepsi kaçmıştı (Milliyet, 21 Ekim 1931, No. 1931). Kadirli'den Kozan'a kadar beş yıl boyunca eşkiyalık yapan bu çetenin İzale-i Şekavet Kanunu uygulanarak etkisizleştirilmesi için Adana Valisi Vehbi Bey, Dahiliye Vekaletinden izin istedi. Gerekli izinlerin alınmasının ardından 12 Temmuz 1931'de Kadirli ve çevresinde kanuna uygun olarak hazırlanan ilanlar her yere dağıtıldı. İlanda şakilere teslim olmaları için 10 gün süre verildi (Akşam, 15 Temmuz 1931, No. 4582). 9 Ağustos 1931 itibarıyla kanunun uygulanması noktasındaki kararlılık karşısında duramayan Kıçıkırık Ali, Mulla Hacı ve Cencek çeteleri hükümet güçlerine teslim oldular (Akşam, 9 Ağustos 1931, No. 4607). Teslim olma sahnesi kırsaldaki eşkiyaya verilen bir mesaj niteliğindedi. Omuzlarında asılı silahı yere doğrultarak kalabalık halk kitlesi önünde pişmanlıklarını yüksek sesle dile getirerek nedamet etmişlerdi. Yıllardan beri yaptıkları şekavetten vazgeçen eşkiyaya karşı bir konuşma yapan vali ise Cumhuriyet idaresinin öldürmekten ziyade yaşatmaya çalıştığını söyledi. Kanun gereği hemen affedilen eşkiyanın silah ve cephaneleri alındıktan sonra serbest bırakıldılar (Milliyet, 28 Temmuz 1931, No. 1961).

Asayiş Sağlamakla Yükümlü Unsurlar

Toplumda huzurun sağlanabilmesinin temelinde, hükümetin emri altında görev yapan ve asayiş sağlamakla görevli silahlı gücünün olması gerekir. Söz konusu teşkilatların pratikte işlemez/işe yaramaz görüntü arz etmeleri mücadeleyi imkânsızlaştıran temel faktördür. Cumhuriyet idaresinin toplum huzurunu sağlama için ilk etapta söz konusu teşkilatları düzenlemesi gerekiyordu.

Osmanlı Devleti'nden iyi birer jandarma ve polis teşkilatı devralınmadığı için bahse konu eşkiyalık olayları ülkedeki huzur ve asayiş bozuyordu. 1926'da 20 vilayette polis müdürlüğü, 5'inde merkez memurluğu, 23'ünde serkomiserlik, 8'inde ikinci komiserlik, 7'sinde ise komiser muavinlikleri kuruldu. O tarihe kadar vilayetler küçük rütbeli polis komiserleri tarafından idare ediliyordu. 1931'e kadar müdürlük seviyesindeki vilayetlerin sayısı ancak artırılabilirdi. 1926'da eşkiya/çete gruplarıyla mücadelenin olmazsa olmazlardan emniyet istihbarat birimi kuruldu. Bu birim suç istihbaratı faaliyetleri için oldukça önemliydi (BCA, 30.10.0.0/88.581.14-87). Tüm bu gelişmelere rağmen çalışmaya konu olan dönemde polis gücü, eşkiya/çete gruplarıyla mücadelede kullanılamadı. Taşrada tüm yük jandarmanın üzerindediydi. Ancak siyasi isyan hüviyeti taşıyan olaylarda doğrudan silahlı kuvvetlerden yardım istenildi. Jandarma teşkilatının hikayesi iyi başlamasına rağmen istenildiği gibi bitmemişti. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce modern bir jandarma teşkilatı kurulmasına rağmen bunlar cepheye sürülünce hem jandarma teşkilatı büyük zarar gördü hem de ülkenin asayiş bozuldu. Çok düşük olan maaşlarını alamayan jandarmalar köylünün karşısındaki ikinci eşkiya gibiydi. Gittikleri yerlerde işlerini temin etmeye çalışıp

köylüden maddi olarak faydalanmaya çalışıyorlardı. Cumhuriyet idaresi hızlı bir şekilde jandarma teşkilatını çağın gerektirdiği şekilde yeniden düzenleyerek, asayişin sağlanması için sahaya sürdü (Tekir, 2020: 353-361). Fakat erken cumhuriyet yıllarında maaş, kıyafet, araç ve silah bakımından birtakım yoksunluklar devam etti. Her bölge jandarmasının elinde farklı tüfekler vardı. Karahisar'da muadell martin var iken Sivas ve Kayseri bölgesindeki jandarmalarda eski model Rus tüfekleri bulunuyordu. Çoğu bölgede eşkıyanın elinde daha üstün silahlar olduğu görülüyordu (BCA, 30.10.0.0/64.432.8-72).

Siyasi Eşkialık

Siyasi eşkıyalık, ulaşılmak istenilen siyasi yahut politik hedefler için toplumun bir kesimini nüfuz altına almak adına yapılan faaliyet türü şeklinde tanımlanabilir. Günümüzde, mevcut siyasi erkin faaliyetlerini durdurup yavaşlatmak ve kendi siyasi nüfuz alanını yaratmak için belirli grupların her türlü şiddeti meşru gören eylemleri için kullanılan terörizm ifadesiyle birçok noktada örtüşmektedir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra görülen siyasi eşkıyalığın dağılım haritası incelendiğinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde tanıma uygun faaliyetlerin yoğunlaştığı görülmektedir. İki bölgede yayılım göstermesini tek bir sebebe bağlamak zordur. Ancak, devlet otoritesinin tesis edilememesi, etnik ayrılıkçı unsurların faaliyetleri, yabancı devletlerin bölgeye istihbarat örgütleri aracılığıyla yaptıkları müdahaleler, toplum huzurunun bozuk olması, yoksulluk ve eğitimsizlik ile sınırların bulanıklığı ve belirsizliği siyasi eşkıyalığa neden olan temel etmenler olarak ön plana çıkmaktaydı.

Siyasi eşkıyalığın ayrıntılarına geçmeden önce Erken Cumhuriyet dönemindeki bu kategoride değerlendirilen faaliyetler rakam bazında incelendiğinde Cumhuriyet idaresinin karşı karşıya kaldığı zorluk derecesi daha iyi anlaşılabilir. 1924'te 332, 1925'te ise 160 farklı siyasi eşkıyalık faaliyeti kaydedilmiştir. 1925'te ise başlı başına bir isyan ve siyasi eşkıyalık örneği olan Şeyh Sait isyanı patlak vermiştir. 1931 ve 1932 yıllarında yılda ikişer siyasi eşkıyalık faaliyetine nazaran 1933'e geldiğinde bu faaliyetlerin önü alınabilmiştir. Fakat müteakiben yaşanacak Dersim isyanı olayların farklı bir boyuta evrilmesine neden olmuştur (Cumhuriyet, 22 Teşrinisani 1933, No: 3430). 1933-1934 kışında eşkıya gruplarının yuvalandıkları bölgelere yapılan şok baskınlar sayesinde kolluk kuvvetleri tarafından başarı elde edildi. Bu baskınlar sırasında Amasya'da Kara Haydar, Beyazıt bölgesinde ise Feyzullah çeteleri çökertildi. (Altan, 2018: 639)

Siyasi eşkıyalığın en yoğun görüldüğü yer Dersim (Tunceli) vilayeti idi. Dersim'in eşkıyalık, çetecilik, asilik tarihi Cumhuriyet yıllarının öncesine dayanmaktadır. Osmanlı Devleti, defalarca bölgede çıkan isyanları bastırmasına, çeteleri kontrol altına almasına rağmen bu duruma nihayet verememişti. Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yılları da bölgedeki çetelerin ve feodal beylerin daha da güçlenmesine neden oldu. Öyle ki yalnızca Dersim'de değil çevresindeki şehirlere taşan eşkıyalık faaliyetleri halkı canından bezdirmiş, halk doğrudan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya telgraflar göndererek medet umar hâle gelmişti. Ekim 1926'da Bayramzade Osman Bey'in Tercan ahali namına gönderdiği ve halkın feryadını içeren telgraf da bunlardan biriydi. Dersim eşkıyası her tarafa özellikle de Tercan'a sürekli baskınlar yapıp, halka süreli zulmediyordu. Halk şehirde kalmaktan korkar olduğu gibi göç etmek dışında seçeneği kalmamıştı. Çeteler ise cezalandırılmadıkları her eylemlerinin ardından cüretlerini daha da artırarak halkın üzerine geliyordu. En son Ağustos 1926'da yaşanan olayda doksan kişilik bir çete kasabaya iki saat mesafedeki bir köyü basarak yüz kadar sığır ve eşyayı gasp ettikleri gibi bir kişiyi öldürerek çocuklarını yetim bırakmışlardı. Osman Bey, 24 saat içerisinde imdatlarına yetişilmezse büyük bir felaket yaşayacaklarını söylemişti (CBA, 01016818/750834).

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesini müteakip yeni yönetim şeklinin menfaatlerine ters düştüğü gerekçesiyle bir takım şeyh, bey ve ağalar fesat çıkarma teşebbüslerine giriştiler. Bu yoldaki teşebbüslerin başında Şeyh Sait isyanı gelmektedir. Şeyh Sait, 13 Şubat 1925'te Hınıs'tan kalkarak geldiği Ergani'nin Piran Köyü'nde hükümet kuvvetlerine karşı silah kullanmak suretiyle siyasi mahiyetli bir isyan başlattı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren uyguladığı politikalar bölgede yaşayan bir takım etnik ve dini grupların hoşnutsuzluğuna neden olmuştu. Şeyh Sait, yanında bulunan iki firari mahkûmu jandarmaya vermeyi reddetmişti. Çıkan ilk çatışmada jandarma erleri yaralandı. Halifeliğin kaldırılması üzerine aradığı fırsatı bulan Şeyh Sait, dini siyasi emellerine alet etmeye çalıştı. Şeyh Sait'in yanında bulunmanın kendilerine menfaat sağlayacağını düşünen çok sayıda kişi fırsattan istifade ederek isyana dâhil oldular. İsyana kısa sürede büyük bir bölgeye yayılınca, 23 Şubat'ta Urfa, Malatya, Elâzığ, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Hakkâri, Bitlis, Van vilâyetleri ile Erzurum'un Hınıs, Erzincan'ın Kiğı, Elâzığ'ın Nazimiye, Gaziantep'in Besni ve Nizip ilçelerinde sıkıyönetim ilan edilirken, 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kânunu kabul edildi. Ordunun müdahalesiyle kontrol altına alınan isyanı müteakip halkın elindeki silahlar toplanmaya başlandı. Yapılan yargılmalarda Şeyh Sait ve 46 kişinin idamına karar verilirken cezalar hemen infaz edildi. İsyana ile alakalı olan Şemdinanlı Abdülkadir'in idam edilmesi üzerine oğlu Sait Abdullah İran'a kaçtı. İran'daki bazı aşiretleri organize ederek 19 Haziran 1925'te Şemdinan'ı muhasara ederek işgal etti. 16 Temmuz'da şehir isyancılardan temizlendi. Mart 1926'da bu isyanlarla alakadar olanlar aileleriyle birlikte batı vilâyetlerine nakledildiler (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.21).

12 Aralık 1925'te Şeyh Sait isyanının öncülerinden İzzet ve Nuh adlarındaki iki kişi Garzan'da bir takım aşireti isyana teşvik ederek Hazo nahiyesini işgal etmişlerse de jandarmanın faaliyetiyle kısa sürede isyancılar ele geçirildiler (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.21). 10 Mart 1926'da Cumhuriyet ve şapka aleyhinde propaganda yapan Nusaybinli Haço hudut karakollarını bastı. İsyancılar kısa sürede Midyat-Nusaybin havalisinde tecavüzlere başladı. Yerinde yapılan müdahale ile isyan büyümeden kontrol altına alınırken isyancılar Suriye'ye kaçtılar (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.21).

Cumhuriyetin ilk yıllarında eşkiya/çete grupları fütursuzca ve hedef gözetmeksizin kontrol altında tuttıkları bölgelerden geçen her türlü araç, kabile ve insana saldırıyorlardı. Mayıs 1926'da Mardin bölgesinde inceleme yapan Üçüncü Ordu Müfettişi İzzettin (Çalışlar) Paşa, Midyat-Nusaybin arasında eşkiyalar tarafından kurulan bir pusudan kurtuldu. Mustafa Kemal Paşa, durumdan haberdar olunca üzüntüsünü dile getirmiş görevlerinde başarılar dilemişti (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.22).

1 Nisan 1926'da Eruh kazasından Şeyh Abdurrahman, Eruhlı Yakup ve Karisan adlı ağaların komutasındaki 400-500 kişilik bir grup civar bölgelere saldırmaya başladı. Pervari ve Eruh kazalarını işgal ettiler. 10 Nisan'da yapılan askerî harekât ile isyan bastırıldı. 16 Nisan 1926'da Beytüşşebap ve Çölemerik civarında Artuşî Aşiret Reisi İsmail Ağa 400 kadar avenesiyle Çölemerik'i muhasara etti. Jandarma kuvvetlerinin müdafaası ile seyyar jandarma alayının taarruzu üzerine muhasara kırıldı. Asiler tenkil edildi (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.22). 29 Nisan 1926'da İran hududu yakınlarında bulunan bazı köylerin ahali İran'a kaçmak için girişimde bulundu. Bunlara karşı alınan tedbirler neticesinde Türk hudut bölüğü 500 kadar İran neferiyle Kürtlerin saldırısına uğradı (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.21).

26 Şubat 1926'da Ağrı Dağı eteklerinde bulunan Örtülü Köyü'nde kanun kaçaklarını yakalamaya giden jandarmaya ateş ile karşılık verildi. Yakalanmak istenilen kişiler Ağrı'ya kaçarak isyan ettiler. İranlı eşkiya tarafından da destek gören isyan üzerine sevke edilen kuvvete rağmen başarılı şekilde bastırılmadı ve Birinci Ağrı Dağı İsyanı olarak kayıtlara geçen bu isyan istenildiği şekilde bastırılmadı. Birliklerin bölgeden çekilmesi üzerine İran'a kaçan eşkiya Ağrı Dağı'nda toplanmaya başladı. Doğudaki isyanlardan ötürü doğudan batıya nakledilen bazı şahıslarda firar ederek Ağrı'ya ulaştılar. Ağrı kısa süre içerisinde Taşnak ve Hoybun örgütlerinin tahrikleriyle asilerin merkezine dönüştü. Toplanan gruplar civar beldelere saldırılara ve tecavüzlere başladı. Eylül 1927'de başlatılan tedip harekâtı neticesinde ay sonuna doğru isyan bastırıldı, ele geçirilemeyen eşkiya reislerinin bir kısmı İran'a kaçtı (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.23). Eylül 1930'a kadar devam eden siyasi eşkiyalık faaliyetlerine karşı Cumhuriyet idaresinin yaptığı tenkil harekâtının başarılı olmasını müteakip İran hükümeti tarafından göz hapsine alınan silahlı gruplar Tahran'a götürüldüler (Yiğit, 2020: 7-8).

1925-1926 yıllarında benzer bölgelerde toplulaşan siyasi eşkiyalık faaliyetleri Türkiye'nin dini, etnik ve sosyal çeşitliliğinin bir arada idare edilmesinin zorluğuna önemli bir göstergiydi. Sınırların ve iç istikrarın korunabilmesi için devlet, elindeki tüm imkânları kullanarak eşkiyalığı bitirmeye çalıştı.

Asayiş bozan unsurların bir kısmıyla ilgili temel sorun hangi kaynaktan beslendiklerinin tespit edilemiyor olmasıydı. Fransız mandası altında yönetilen Suriye ile Hatay sorunu orta yerde dururken ve bu bölgelerden Ermeni ve Kürt çetelerinin Türkiye topraklarına yaptıkları tacizler olayın adı şekavetin ötesinde olduğunu göstermekteydi. Siyasi olayların yanı sıra sınır bölgelerindeki köylerden kaçakçılık maksadıyla da sınır ihlalleri yapıyordu. Ele geçirilen eşkiyaların üzerinden Fransızlar tarafından verilen belgelerin çıkması, (CBA, 01019405/685024) verilen notalara rağmen gerekli tedbirlerin alınmıyor olması siyasi sebeplerle Türkiye'de iç karışıklıklar çıkarmak için gönderilen eşkiya görünümündeki etki ajanlarının varlığını doğrulamaktadır. Bu faaliyetlerin siyasi hedeflerinin ötesinde Türkiye'nin bir parçasını koparmak için geleceğe bakan stratejik hedeflerinin olduğu önemli bir gerçektir.

Türkiye'nin İran, Irak ve Suriye ile olan kara sınırlarının uzunluğunun yanı sıra söz konusu sınır hatlarının güvenliğinin tam manasıyla sağlanamamış olması ciddi sorunlar doğuruyordu. Sınırların çok az kısmında duvar, tel örgü ve mayın hatlarıyla geçişler engellenmek istemesine rağmen devlet sınırı mantığı oturtulamamıştı. Yüzyıllar boyunca içli dışlı olan bölge insanının yakın gelecekte sınırları dikkate alması ise beklenmiyordu. Suriye bölgesinde yaşayan aşiretler Türkiye topraklarından, Türkiye'de yaşayan aşiretler ise Suriye topraklarında hırsızlık ve yağma gibi maksatlarla sınır ihlalleri yapıyorlardı (CBA, 01009452/608639). Suriye eşkiyasının adı maksatlarla yaptığı akınların yanı sıra siyasi maksatlarını gerçekleştirmek ya da Suriye'de faaliyet gösteren Kürt-Ermeni Cemiyetine yarar sağlamak için Türk topraklarında faaliyet yaptıkları biliniyordu. Özellikle Ankara'dan bölgeye giden postaları soyarak içerisindeki kritik bilgileri Suriye'ye götürmeye çalışıyorlardı. Eylül 1932'de Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde çıkartmak istedikleri ihtilallere zemin hazırlamak ise eşkiya/çete gruplarının diğer maksatları arasındaydı. Kürt nüfusun yaşadığı yerleri gezerek nüfus miktarı ile köylerde ne kadar silah olduğunu tespit etmeye çalışıyorlardı. Uğradıkları köylerde halkı isyana teşvik için siyasi beyanatlar da veriyorlardı (CBA, 01009470/608824).

Eşkiya ve çete gruplarıyla doğrudan mücadele eden silahlı kuvvet jandarmaydı. Ancak jandarmanın Birinci Dünya Savaşı'nda cephelere sürülerek kaybettiği gücü erken cumhuriyet yıllarında toparladığı ise söylenemezdi. Bunun yanında suç istihbaratının jandarma tarafından elde edildikten sonra kıymetlendirildiği zamanlarda eşkiyalara karşı ciddi başarıların elde edildiği görülmektedir. Şüphesiz halkın muhbir olarak jandarmaya yardım etmesi de başarının sağlanmasındaki önemli faktörlerdendi. 1932 yılında Zaza Hüseyin çetesinin ele geçirilmesi buna iyi bir örnek idi. Uzun süre Birinci Umum Müfettişlik mıntıkasında eşkiyalık yapan Zaza Hüseyin çetesi, Ekim 1932'de iki jandarmayı şehit ettikten sonra muhbirlerden elde edilen istihbaratın değerlendirilmesi sonucunda saklandığı Karan Köyünde kısırılarak yanındakilerle öldürüldü (CBA, 01009487/611113).

Şubat 1932'de Ağrı'da yuvalanmaya çalışan Şeyh Resul, Abdülhalef Feto ve Faris çeteleri elebaşları dâhil olmak üzere imha edildi. Nisan 1932'de Palu'da Şeyh Sait'in kardeşi Şeyh Abdürrahim'in yanında olduğu haber alınan bazı mahkûmlar ile ilgili görüşmek üzere giden hükümet memuruna ateş açıldı. Jandarma tarafından da ateşle karşılık verilmesi üzerine çıkan çatışmadan kurtulamayacağını anlayan çeteler güneye kaçtı (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.28).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında doğu vilâyetlerini etkisi altına alan Şeyh Sait İsyanını müteakip bölgedeki en büyük isyan faaliyetinin

gördüğü yer Dersim oldu. Osmanlı'nın son dönemlerinde 1907, 1908, 1909 ve 1916'da bölgede çıkan isyanlar devlet eliyle bastırılırken 1926'da Koç Uşağı Aşireti tarafından çıkarılan isyanın bastırılması sırasında Dersim'in diğer aşiretleri silahlı kuvvetlere ve jandarmaya yardım etti. Fakat bu yardım hareketin hızını kestiği gibi zamanında müdahaleyi engelleyici-geciktirici eylemler içeriyordu. Hükümet kuvvetlerine sözde yardım için gelen Seyit Rıza ve Ovacık aşiretleri silahlı kuvvetlerden ziyade Koç Uşağı'na yardım ederek onları imhadan kurtardı. Buna rağmen yapılan tenkil harekâtı Dersim eşkiyasının faaliyetlerini bir nebze azaltmayı başardı. Jandarma raporlarına göre 1927'de Dersim aşiretlerinin arasında yabancı şahıslar görülmeye başlandı, 1928'de Erzincan ve Sivas istikâmetlerine doğru aşiretlerin soygun girişimleri arttı. 1929'da soygun girişimlerin yarıçapı daha da genişleyerek artıyordu. 1930'da Dersim'in Hozat, Petek ve Çemişgezek bölgelerinde yaşanan olaylar Elâzığ vilâyetinin toplam asayiş olaylarının %75'ini oluşturuyordu. 1930'da Ağrı tenkil harekâtından sonra Erzincan-Erzurum yolunu kullanarak bölgeye seyahat eden Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Paşa, bölgedeki kaynaşmaya son verilmesi için tedip harekâtı yapılmasını emretti. Eylül 1930'da III. Ordu Kurmay Başkanı Miralay Rüştü Bey tarafından tedip harekâtı yapıldı. Harekât esnasında çok sayıda eşkiya imha edildi. Fakat askerî güçle tamamını temizlemek mümkün gözükmediği için bölgede ciddi islahat yapılması gündeme geldi. Buna göre silahları toplamak, eşkiya reislerini tedip etmek, zorunlu göç, kaçakların yakalanması, mükellefiyetlerini yerine getirmeyenlerin ele geçirilmeleri islahat programında öne çıkıyordu. Çok sayıda aşiret mensubu bu çerçevede ülkenin çeşitli yerlerine iskân edildiler (Dersim Jandarma Umum Kumandanlığı Raporu (1932), 2012: 176-121) (Tekir, 2020: 404-405).

Kırsal Eşkiyalık

Kırsal eşkiyalık, şehir merkezlerinin uzağındaki kırsal bölgelerde yaşayan ve yasadışı faaliyet gösteren silahlı grupları ifade etmektedir. Kırsal eşkiyalığın esas faaliyetlerini gasp, adam kaçırma, yağma ve cinayet oluşturur. Eylemlerinin hedef kitlesini ise tarım ve hayvancılıkla geçinen köylüler oluşturur. Kırsal eşkiyalığın görüldüğü bölgelerde şiddet, ekonomik zarar ve asayişsizlik yoğun olarak görüldüğü için bölgesel göç hareketlerini tetikleyebilir. Bu eşkiya grupları genelde kalabalık hareket etmekle birlikte örgüt için hiyerarşi ve aile bağlarıyla organize olabilirler.

Çalışmaya konu olan dönemde Türkiye'de kırsal eşkiyalık yoğun olarak görülmüyordu. Yani eşkiya şehir merkezlerinden ziyade taşra ve kırsal alanlarda yuvalanmaktaydı. Kırsal eşkiyalığın en temel faaliyet alanlarından birisi yol kesme olarak nitelendirilen, yolcuların mallarıyla değerli eşyalarını gasp etmek için kurulan pusu faaliyetleri oluşturmaktaydı. Halk nazarında da eşkiya figürünü tanımlayan en önemli tanımla yol kesme üzerineydi. Kolluk kuvvetlerinin etki alanlarının uzağındaki gri bölgelerde gerçekleşen gasp ve yağma faaliyetleri Erken Cumhuriyet döneminin en önemli sorunlarından. 1927'ye gelindiğinde bir yıl içerisinde resmi kayıtlara geçen yol kesme hadisesi 904'e kadar yükselmışti. Kolluk kuvvetlerinin kararlı tutumu sayesinde bir yıl içerisinde bu rakam 128'e gerilerken 1933'te 10'a kadar düşmüştür. Yani Cumhuriyetin kuruluşunun 10. Yılına gelindiğinde toplam şekavet hadiseleri içerisinde %1'lik orana kadar gerilemişti. Kırsal eşkiyalığın en önemli ikinci faaliyet türü ise dağa adam kaldırmadır. Halk arasında, eşkiyanın dağda ağanın ovada hüküm sürdüğüne yönelik bir inanç bulunuyordu. Özellikle zengin ve toprak sahibi olan kişiler kırsal eşkiyalığın hedef noktasındaydılar. Para koparmak hasımlarının yönlendirmeleriyle yapılan köy baskınlarla söz konusu kişiler dağa kaldırılıyordu. 1925'te bu sayı 368 iken 1932'de ikiye düşmüş, 1933'te ise hiçbir vakaya rastlanmamıştır (Cumhuriyet, 22 Teşrinisani 1933, No: 3430).

Kırsal eşkiyalık ile özdeşleşen temel eylem biçimlerinden yol kesmenin çalışmaya konu tarih aralığında en fazla görüldüğü vilayetler şu şekilde sıralanmaktadır; Beyazıt, Diyarbakır, Elâzığ, İzmir, Malatya, Konya, Manisa, Muş, Kastamonu. Bu durum yalnızca Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde değil Batı Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde de eşkiyalık faaliyetlerine sıklıkla rastlandığının önemli bir göstergesidir (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.29).

Kırsal eşkiya ile mücadele edilmesi gereken kolluk unsuru ise söz konusu dönemde jandarmadır. 1936 yılında toplam jandarma kuvveti 35.415 kişiden oluşuyordu. Bu sayının ise 15.000 kadarı doğrudan asayişle ilgileniyordu ve 2.193 karakola dağılmıştı. Kadrosunda 1.900 subay olması gerekirken elde 1.000 subay vardı. 7-8 yıl içinde 3.000 astsubay yetiştirmek için başlatılan proje ise akim kalmıştı. Jandarmanın tüfeklerinin yenilenmesi projesi ise oldukça iyi sonuçlar verdi. Eşkiyadan daha iyi silahlarla donatılan jandarmalar Doğu Anadolu Bölgesinde psikolojik üstünlüğü ele geçirmişlerdi (CBA, 01009241-16/602064).

Cumhuriyet idaresinin kurulmasından sonra ülkenin hemen her bölgesinde asayişsizliğin hüküm sürdüğü görülmüyordu. Ancak özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri diğer bölgelere nazaran bu konuda bir adım öne çıkıyorlardı. Bu bölgelerin kalkındırılması ve asayişinin sağlanması için umum müfettişlik/bölge valiliği sisteminin ilk denemesi güney vilayetlerini içerisine alan bölgede yapıldı. İlk olarak 1928'de Birinci Umum Müfettişlik kuruldu. Müfettişlik kurulduğunda temel sorunun asayişsizlik olduğu hemen göze çarpıyordu. Hakkâri, Van, Mardin ve Urfa vilayetlerine sınır dışından gelen gazveci ve çapulcu olarak adlandırılan Kürt, Arap ve Nasturi çetelerinin tecavüzleri eksik olmuyordu. Bu tarz olayları intikam ve kan davası olarak görülen misilleme saldırılar takip ediyordu. Bu ortam genç Türkiye Cumhuriyeti'nin iç huzurunu bozmak isteyen yabancı güçlere de aradıkları ortamı yaratıyordu. Dil, yaşayış ve inanç hususlarında farklı kitlelerin barındığı bölgede sayıları kesin olarak bilinmemekle birlikte üyeleri 30 ila 40 arasında değişen çok sayıda çeteyi barındırıyordu. Bu çeteler zorda kaldıkları zaman sınır dışında sığınacak ve barınacak hatta himaye edilecek imkân bulabiliyorlardı. Birinci Umum Müfettişliğinin kurulmasından sonra yapılan planlamayla 1932'ye kadar söz konusu çetelerin

büyük bir kısmı etkisiz hâle getirildi. Bölgede yapılan büyük askerî harekâtların mıntika üzerinde yaptığı etki de eşkiya/çete takibini kolaylaştıran bir etken oldu (BCA, 030.10.0.0/69.457.25-77A).

Cumhuriyet idaresi özellikle doğu vilayetlerinde eşkiya gruplarıyla mücadele konusunda zorlanıyordu. Ayrıca eşkiyanın hedef kitlesini kestirmek ise çoğu zaman mümkün değildi. Dağda koyun otlatan çobanlardan vergi tahsildarlarına kadar geniş bir kitle eşkiyanın hedef kitlesi haline gelmişti. Tahsildarlar hem şiddete maruz kalıyor hem de soyuluyorlardı (BCA, 30.10.0.0/128.917.43). Tapu tahrir memurları da eşkiya için kolay hedefti. Özellikle kırsal bölgelerde arazi kaydeden memurlar çoğu kez eşkiya tarafından soyuluyordu (BCA, 30.10.0.0/128.913.21). Diğer yandan hükümet güçlerinin ilk hedefi her zaman en azılı eşkiyayı yakalamaktı. Kısa süre içerisinde efsaneye dönüşen bazı isimlere yapmadıkları olaylar dahi mâl ediliyordu. Erzurum, Muş, Elâzığ üçgeninde iki buçuk sene faaliyet gösteren ve dokuz jandarmayı şehit eden Eşkiya Çolak Mehmet Ali uzun bir takip sonucunda ancak Temmuz 1932'de ölü olarak ele geçirilebildi (BCA, 30.10.0.0/128.923.2). Dönem içerisinde hapisanelerin durumu da hiç iç açıcı değildi. Uzun uğraşlar sonucunda ele geçirilen eşkiya çeşitli yollarla hapisaneden ya firar ediyor ya da farklı yollarla kaçırılıyordu (BCA, 30.10.0.0/127.913.24).

Eşkiya ile mücadelede en büyük bilinmezlerden birisi ne zaman ortaya çıkıp eylem yapacaklarının kestirilememesiydi. Cenaze merasimi gibi üzüntülü bir an veyahut düğün gibi mutlu bir zaman fark etmeksizin eyleme geçebiliyorlardı. 18 Kasım 1929'da Van'ın Muradiye ilçesinde Tahsildar Murat'ın düğününde de böyle bir olay yaşandı. Gelin almak için yola çıkan yirmi kişilik kafile eşkiyadan Kör Hüseyin oğlu Nadir ile Süslü Abdullah'ın 50 kişilik çetelerinin pususuna düştü. Açılan ilk ateşte Muradiye Tahrirat Kâtibi Rifat Efendi ile Bekçi Yakup Efendi şehit oldu. Devam eden müsademedede bir de jandarma çavuşu şehit edildi. Sonuçta eşkiya grubu gelin de dahil olmak üzere iki kadın silah, at ve elbise gasp ederek firar etti (BCA, 30.10.0.0/128.917.106).

1928-1929 dönemi asayiş yönünden diğer yıllara göre daha iyi addedilebilirdi. Çünkü bu dönemde başlayıp 1932'ye kadar devam eden süreçte çete/eşkiya gruplarının üzerine daha kararlılıkla gidilerek birçoğu imha edildi. Buna rağmen ülke genelinde isyan ve eşkiyalık faaliyetleri görülüyordu. Erzurum ve diğer doğu vilâyetlerinde eşkiyalık yapan Palulu Yazo isimli eşkiya Eylül 1929'da huduttan içeri girdikten sonra doğu vilâyetlerinde asayiş bozmaya başladı. Yıl içerisinde çetesiyle birlikte imha edildi. Aynı yıl Rize, Trabzon, Gümüşhane mıntıklarında eşkiyalık yapan Nusret, Türapoğlu İsmail, (CBA, 01009368/621902) Koço, Sürmeneli Ahmet çeteleri etkisiz hâle getirildi. Ayrıca uzun yıllardır Tokat ve civarında eşkiyalık yapan Beldağlı İzzet ve çetesi, Cebelibereket'in asayişini bozan Kürt Fahri ve çetesi, Kırşehir, Aksaray, Konya ve Ankara'da asayiş bozan ve çok sayıda olay çıkartan Katil İlyas ve Kürt Osman çeteleri, Burdur, Muğla, Denizli, Antalya mıntıklarında faaliyet gösteren Katil Rıza çetesi, Konya, Afyonkarahisar, Isparta çevresinde çok sayıda soygun yapan Nedim çetesi imha edildi. Adi çapulculuk, eşkiyalık ve siyasi ihtirasların tecellisiyle ortaya çıkan hareketler jandarmanın sıkı takibiyle etkisizleştirildi (Tekir, 2020: 401).

Birinci Umumî Müfettişlik mıntikasında Hoybuncuların en fazla teşebbüs ettikleri akınlar, kendilerine oldukça pahalıya mâl oldu. Ferzende ve Altındış Osman çetelerinin huduttan içeri girme teşebbüsleri Kars Tuzluca'daki müsademededen sonra sona erdi. 28 Aralık 1929 tarihli ve 86692 numaralı mahrem kararname ile Ağrı Harekâtı yapılmasına karar verildi. Haziran 1930'da başlayan hareket ağustos ayında sona erdi (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.25).

24 Haziran 1930'da Seyit Resul ve Mahmut adındaki eşkiyalar emrindeki asilerle birlikte Van'ın Erciş kazasında seyyar jandarma alayına baskın yaparak çok sayıda eri esir ettikleri gibi birkaç zabıtinde şehit olmasına neden oldular. Üzerlerine sevk edilen kuvvetlerle kısa sürede tamamı imha edildi. 1930 yılında doğu vilâyetlerinde kalkışma ve isyan hareketlerinin devam etmesi sebebiyle 29 Mart 1931'de seyyar jandarma birlikleri ordu emrine verildi. 1931'de İran'dan Ağrı'ya sokulan Şeyh Mustafa Çetesi etkisiz hâle getirildi. Bunun üzerine Ağrı mıntikasında dört taburla yapılan ve beş gün devam eden tarama harekâtında kimseye tesadüf edilemedi. Erzurum, Kars, Beyazıt mıntikasında şekavet yapan Seyithan çetesi takip müfrezelerinin şiddetli takibiyle 1931'de etkisiz hâle getirildi. Ağustos 1931'de Kadirli'de faaliyet gösteren Kıcıkırık Ali çetesi, Muş, Erzurum ve Van'da faaliyet gösteren Alican çetesi, Erzurum ve Erzincan civarında faaliyet gösteren Şaki Aliko ve Topal Hüseyin çeteleri, Urfa'da Ramazan çetesi, Ankara, Yozgat, Kırşehir havalisinde Kara Haydar Uşakları çetesi, Kayseri ve Maraş civarında Gökçek İsmail ve Gedik Ahmet çeteleri, Diyarbakır, Bitlis ve Muş civarında Sabri Ahmo, Mehmet Çavuş, Hanili Şaki Refo ve Homan çeteleri, Siirt ve Hakkari mıntikasında Reyso, Ali Abdo, Reşit Tahir ve Şaki Bozu çeteleri ve uzun yıllardır eşkiyalık yapan Kör Şemo çetesi, Siirt, Van ve Muş'ta faaliyet gösteren Gürgür çetesi, Siirt'te Şükrü çetesi, Muş'ta Cansurlu Abdullah çetesi, Diyarbakır'da Mestanlı Şaki Musa çetesi, Van'da Dünyamalı çetesi, Diyarbakır, Muş, Erzurum ve Erzincan'da faaliyet gösteren ve çok sayıda jandarmayı şehit eden Zaza Hüseyin çetesi, yine Erzincan'da çok sayıda jandarmayı şehit eden Çolak Mehmet Ali çetesi, Erzurum'da 11 neferi şehit eden Kelereşli Halil ve Rıza çeteleri, Urfa'da Polat ve Koço çeteleri, Kayseri ve Maraş'ta faaliyet gösteren Alo çetesi kısmen veya tamamen imha edildi (BCA, 030.10.0.0/128.923.6.26-28). Adana, Kadirli ve Maraş havalisinde Kıcıkırık Ali çetesi ile hareket eden, adı geçen mıntikada çok sayıda cinayet ve mezalim yaptığı hâlde bir türlü ele geçirilemeyen Yalaklı Ömer çetesi Haziran 1931'de Kayseri'nin Güverli Yaylasında sıkıştırıldı ve Yalaklı Ömer ile Elbistanlı Boru Ali ölü ele geçirilirken çete imha edildi (CBA, 01019400/665212).

Adi Eşkîyalık yahut Şehir Haydutluğu

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de adî eşkıyalık, genellikle şehir merkezlerinde ve yoğun nüfus bölgelerinde görülüyordu. Şehir eşkıyası yahut şehir hayduttu olarak adlandırılan bu grupların kent asayişinde sorun çıkaran grupları tanımlamaktadır. Adî eşkıya gruplarının hedef kitlesini kentli halk oluşturduğundan genellikle hane ve işyerinden soygun, gasp, adam kaçırma gibi kent asayişini bozan suçları işlemekteydiler. Bu eşkıyalık türünün önlenmesi siyasi ve kırsal eşkıyalığa göre nispeten daha kolaydı.

1923-1933 devresinde yaşanan adî eşkıyalık olayları ve yine aynı kategori altında değerlendirilecek haneye tecavüz, hayvan hırsızlığı, cinayet gasp gibi olaylarının sayısal dökümü şu şekildedir: (Tablo-1)

Tablo 1: 1923-1933 Türkiye’de Asayiş Olayları (Tekir, 2020: 406.)

Yıl/Olay	Siyasi Şekavet	Âdî Şekavet	Yol Kesme	Adam Kaçırma	Silahlı Gasp	Cebri Sirkat	Hayvan Hırsızlığı	Haneye Tecavüz	Cinayet
1923	-	25	42	-	149	94	263	10	218
1924	332	331	563	78	2.234	884	2.993	200	3.688
1925	169	231	131	368	2.465	900	2.710	150	2.316
1926	5	130	204	16	778	200	500	677	1.347
1927	4	85	904	104	483	87	400	373	778
1928	10	47	119	34	718	389	1.389	380	2.420
1929	5	55	145	6	641	379	587	387	2.907
1930	10	40	233	5	670	327	584	489	2.975
1931	2	30	330	19	645	500	1.988	1.988	988
1932	2	31	128	2	279	89	269	86	274
1933	-	25	10	-	20	-	19	58	109

Tablo incelendiğinde adî şekavet faaliyetlerinde Cumhuriyet idaresinin tesisinden itibaren anlamlı bir azalış olduğu görülmektedir. Bu durum alınan tedbirlerin kısa sürede sonuç verdiğinin önemli bir göstergesidir. Yol kesme faaliyetleri ise nispeten dalgalı bir seyir izlemiştir. Bu durum gri bölgelerde tam manasıyla devlet otoritesinin tesisinde yaşanan güçlüklerle önemli bir örnektir.

Umumi Müfettişlikler Tarafından Yapılan Mücadele

Birinci Umumî Müfettişlik (Bitlis, Diyarbakır, Elâzığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Urfa ve Van) bölgesinde 1934-1936 yılları arasında eşkıyalık hadiselerinde ciddi azalmalar yaşandı. Fakat bu dönemdeki istatistikler incelendiğinde özellikle kız kaçırma hadiselerinin anlamlı şekilde arttığı görülür. Bunun temel sebebi ise evlenme masraflarının artmış olmasıdır. Siirt ve çevresinde artan hırsızlığın sebebiyse Sason Harekâtı bölgesinden çıkartılan 3.500 kişinin batıya sevk edilmek yerine yanlış bir politikayla bu civara yerleştirilmesinden kaynaklanıyordu. Sarp ve ulaşılması güç yerlere saklanan ve eşkıyalık yapan bu grupların yakalanması mümkün olmuyordu. Sason halkının ziraata alışmamış olması toplu şekilde yaşamalarını zorlaştırıyordu. Diyarbakır civarındaki asayişsizliğin sebebi Türkiye’nin güney sınırlarının tam manasıyla emniyet altına alınamamasından kaynaklıydı. Türkiye-Suriye sınırındaki Ermeni, Kürt, Asuri ayrılıkçı gruplar ile Türkiye’den çıkartılan Yüzellilikler doğrudan Fransa tarafından destekleniyordu. Türkiye’den eşkıya marifetiyle çalınan hayvanlar Fransız subaylara da para verilerek Suriye’ye götürülüyordu (CBA, 01009241-16/602064).

Birinci Umumî Müfettişlik Mıntıkasında bir türlü bitmek bilmeyen isyan, eşkıyalık ve diğer huzur bozucu eylemlerin önüne geçebilmek için 1930 senesinden itibaren 5 yıllık silah toplama programı tatbik edilmeye başlandı. Program jandarma kuvvetleri tarafından uygulandı. 1928-1932 devresinde toplanan silah sayısı 22.949’dur (Tekir, 2020: 408) Bu rakamlara Şeyh Sait isyanında ordunun topladığı silah sayısı dahil değildir (Hakimiyeti Milliye, 29 Ekim 1933, No. 4411).

İsmet İnönü’nün Haziran 1935’te başlayan ve Ağustos 1935’te Mustafa Kemal Atatürk’e sunduğu meşhur Şark Raporu ile III. Umumî Müfettişlik (Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan, Trabzon, Ağrı) kuruldu. İnönü’nün seyahati sırasında doğu vilâyetleriyle ve sahil kesiminde eski dönemlerden kalan kan davaları, köy basma, yol kesme, yolcu soyma ve türlü eşkıyalık faaliyetleri yoğun olarak görülüyordu. Bölgedeki başlıca eşkıyanın en meşhurları olan Şorikli Hasan ve Taşkesenli Hüseyin 8 jandarma ile bir nahiye müdürünü şehit etmişlerdi. Hasankale Hapishanesinden kaçan Ali Mendioğlu, Tevfik ve Elmalı’dan Hamit ve arkadaşları ile son olarak Tortum ve Oltu’da faaliyet gösteren Abdullah çetesi bölgenin huzur ve asayişini bozuyorlardı. Eşkıya özellikle vilayetlerin sınır hatları üzerinde faaliyet gösterdiğinden valiler kendi sorumluluk sahalarında olmadığı iddiasıyla işi savsaklıyordu. Müfettişliğin kurulmasıyla birlikte vilayetlerden eşit miktarda alınan jandarma ile kurulan müfrezeyle bir buçuk ay gibi kısa sürede eşkıyalığın adeta sonu getirildi. Şorikli Hasan bölgede barınamayınca Dördüncü Umumî Müfettişlik bölgesine kaçarak teslim olurken Eşkıya Hamit ise eşi aracılığıyla haber göndererek teslim olacağını beyan etmişti. 1935’ten itibaren çeteler ortadan kaldırdığı gibi, kan davalarının da önüne geçildi. Rejim karşıtlığı ve kaçakçılık ise oldukça azaldı. 1936’dan itibaren eşkıyalık faaliyetleri sona erdi (CBA, 01009241-5/599372).

Dördüncü Umumî Müfettişlik Ocak 1936’da ayrılıkçı Kürt hareketleriyle eşkıyalığın merkezi kabul edilen bölgede kuruldu: Tunceli,

Elâzığ ve Bingöl. Söz konusu bölgede yoğun olarak köy, ev, ağıl basmayla, yol kesme ve karakol basma olaylarına kısa sürede azalma görülmeye başlandı (CBA, 01009241-16/602064). Müfettişlik kurulduğunda yalnızca Tunceli Adliyesi tarafından aranan şahıs sayısının 2.700 olması karşı karşıya olunan asayişsizliği tek başına ifade etmekteydi. Devletin bölgede kuvvetli bir idare kurması eşkıya ve çete gruplarını fazlasıyla rahatsız etmişti. Devletin gönderdiği iki paşanın hepsinin öldürmek için yollandığına yoruyorlardı. Yaptıkları toplantıda anlaşarak silahlı isyan başlatma kararı aldılar (CBA, 01009241-5/599372). Dördüncü Umumî Müfettişlik bölgesinde 1937 Dersim İsyanı adıyla bilinen büyük bir isyan hareketi başladı. İsyanı çıkartanların eşkıya kökenli olmaları burada zikredilmeye değerdir. Bunun yanında isyanın yayılım bölgesi ve yaşananlar bu çalışmanın sınırlılığını aşmaktadır.

Sonuç

1923-1938 yılları arasında Türkiye’de görülen eşkıyalık, zenginden çalan fakire veren sosyal eşkıya tanımından oldukça uzaktır. Daha çok yağma ve çalma niyetiyle hareket eden suçlular tarafından yürütülen silahlı şiddeti ifade etmektedir. Bu makalede Erken Cumhuriyet yıllarında Türkiye’de görülen eşkıyalık faaliyetlerinin üç farklı kategoride tasnif edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunlar; siyasi eşkıyalık, kırsal eşkıyalık ve adî eşkıyalıktır.

Dönem içerisinde en büyük mağduriyeti yaşayan kişiler kırsal bölgelerde yaşayan fakir halktır. Silahaltına alınmamak, vergi vermemek, toprak düzenine karşı çıkmak, cezaevinden firar gibi sebeplerle dağa çıkan eşkıyanın hedefinde; karşı çıktığı düzenden ziyade etki alanındaki halk vardır. Bu yönüyle eylemler eşkıyanın yaşamını kolaylaştırmak için kullandığı bir araç hâline gelmiştir. Kronolojik olarak takip edildiğinde 1918’den yani Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden itibaren kırsal bölgelerde devlet otoritesi büyük oradan kaybedilmiştir. Asayişsizlik birinci aşamada 1923’e daha sonraki aşamada ise 1935’e kadar çeşitli aralıklarla devam etmiştir.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte eşkıyalığın kısa sürede özellikle Doğu ve Güneydoğu vilayetlerinde endişe verici boyutlara ulaştığı görülmektedir. Karşı karşıya kaldığı durum karşısında halk doğrudan Mustafa Kemal Paşa veya eşine mektup yazarak yardım istemiştir. Cezalandırılmayan eşkıya ülkenin her yanında kamu güvenliğini sekteye uğratmıştır. Ulaşım hatlarının yetersiz olduğu bölgelerde suç ve suçlunun sağlıklı şekilde takibi yapılamamıştır. TBMM’nin gündemine Cumhuriyetin ilanından 11 gün önce gelen İzale-i Şekavet Kanunu ile önemli bir yasal düzenlemeye gidildi. Eşkıyalığın sonunun getirilebilmesi için jandarma kuvvetinin islahına gidildi. Jandarmanın elindeki silahların eşkıyadan daha kötü durumda olduğunun tespiti üzerine önce teknik ekipman olarak düzenlemeye gidildi. Niteliğin yanı sıra niceliğe de önem verilerek sayı artırıldı. Asayişin sorunlu olduğu yerlerde kurulan umumî müfettişlikler/süper valilikler aracılığıyla eşkıya ile daha etkili mücadeleye girişildi. Yakalanamayan eşkıyanın aileleri farklı bölgelere sürgüne gönderilirken köy ve evleri devlet tarafından yakıldı. 1931-1938 döneminde bilinen eşkıyanın neredeyse tamamı bu yöntemlerle etkisiz hâle getirildi.

Etik Komite Onayı: Etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CBA)

CBA, 01009241-16/602064, CBA, 01009241-5/599372, CBA, 01009368/621902, CBA, 01009452/608639, CBA, 01009470/608824, CBA, 01009487/611113, CBA, 01010470/593026, CBA, 01011481/592200, CBA, 01012864/537210, CBA, 01016508/641883, CBA, 01016602/681385, CBA, 01016607/704848, CBA, 01016818/750834, CBA, 01019400/665212, CBA, 01019405/685024.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 030.10.0.0/128.923.6.21, BCA, 030.10.0.0/128.923.6.22, BCA, 030.10.0.0/128.923.6.23, BCA, 030.10.0.0/128.923.6.24, BCA, 030.10.0.0/128.923.6.25, BCA, 030.10.0.0/128.923.6.26, BCA, 030.10.0.0/128.923.6.27, BCA, 030.10.0.0/128.923.6.28, BCA, 030.10.0.0/128.923.6.29, BCA, 030.10.0.0/69.457.25-77A, BCA, 030.10.0.0-128.923.6.30, BCA, 030.10.0.0-128.923.6.40, BCA, 30.10.0.0/127.913.24, BCA, 30.10.0.0/128.913.21, BCA, 30.10.0.0/128.917.106, BCA, 30.10.0.0/128.917.43, BCA, 30.10.0.0/128.923.2, BCA, 30.10.0.0/194.326.34-232, BCA, 30.10.0.0/64.432.8-72, BCA, 30.10.0.0/88.581.14-87.

Sürelî Yayınlar

9,5 Sene İçerisinde Memleket Asayışı. (1933, 22 Kasım). *Cumhuriyet* (Sayı 3430, s. 2).

Asayiş, Emniyet ve Huzur. (1933, 29 Ekim). *Hakimiyeti Milliye* (Sayı 4411, s. 57).

İzâle-i Şekâvet Kânunu. (1922, 25 Ekim). *Resmî Ceride* (Sayı 37, s. 1).

Muhabir Mektubu. (1931, 21 Ekim). *Milliyet* (Sayı 1931, s. 7).

Şakiler Teslim Oldu. (1931, 9 Ağustos). *Akşam* (Sayı 4607, s. 6).

Kıçkırık Ali. (1931, 28 Temmuz). *Milliyet* (Sayı 1961, s. 6).

Kıçkırık Ali Çetesi. (1931, 15 Temmuz). *Akşam* (Sayı 4582, s. 2).

Araştırma ve İnceleme Eserler

Altın, S. (2018). 1923-1938 Dönemi Arşiv Belgeleri Işığında Eşkıyalık Faaliyetlerine Genel Bir Bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 631-642.

Austen, R. A. (1986). Social Bandits and Other Heroic Criminals: Western Models of Resistance and Their Relevance for Africa. In D. Crummey (Ed.), *Banditry, Rebellion, Social Protest in Africa* (pp. 89-108). J. Currey Heinemann.

Barkey, K. (2011). *Eşkıyalar ve Devlet Osmanlı Tarzı Devlet Merkezleşmesi* (Çev. Z. Altınok). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Dersim Jandarma Umum Kumandanlığı Raporu. (1932/2012). Kaynak Yayınları.

Halıcı, Ş. (2013). Atatürk'e Suikast Girişimi: Hacı Sami ve Çetesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 105-121.

Hobsbawm, E. J. (2014). *İlkel Asiler: 19. ve 20. Yüzyıllarda Toplumsal Hareketin Arkaik Biçimleri Üzerine İncelemeler* (Çev. U. Kocabaşoğlu). İletişim Yayınları.

Hogan, S., Kerrigan, M., Mellor, L., Morris, R. T., & Scott, C. (2017). *Suç Kitabı* (Çev. M. Erden). Alfa Yayınları.

Tahir, K. (1989). *Notlar/Sanat Edebiyat 4* (Haz. C. Yazoğlu). Bağlam.

Tekir, S. (2020). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma: Kuruluş, Teşkilat ve Mücadele (1903-1938)*. Timaş Yayınları.

Tekir, S. (2021). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma İstihbarat. In İ. H. Demircioğlu et al. (Eds.), *Türk İstihbarat Tarihi* (pp. 577-602). Yeditepe Yayınevi.

Yetkin, S. (1997). *Ege'de Eşkıyalar*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Yiğit, Y. (2020). Doğu Beyazıt'ta Asayiş ve Aşiret (1943). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 38, 1-24.

Structured Abstract

Banditry is used to describe illegal activities carried out by individuals or small groups. Although banditry activities were observed in almost every period of the Ottoman Empire, there was a serious increase, especially after the Balkan War. In the period between 1912 and 1922, defined as the ten-year war, bandit groups were seen in almost every region of the country. Economic difficulties, social turmoil, and the weakening of state authority during periods of war were the main factors that led to the increase in bandits and gang groups. During the Balkan War, the First World War, and the Turkish War of Independence, serious security problems emerged in the regions under the influence of war. Migration and the resulting food problems were among the main factors in the emergence of banditry.

During the Turkish War of Independence, there was a special situation in which banditry moved away from its known meaning. After the Armistice of Mudros, most of the national forces (Kuva-yi Milliye) formed by the groups that did not accept the occupation of the Entente States were people with a gangster background. The irregular resistance units known as national forces were a gang-type organization formed by the Turkish people against the enemy occupation. These gangs fought against enemy troops in occupied areas using guerrilla tactics and contributed to the Turkish national resistance. In addition, during the years of the National Struggle, the gangs were divided into two groups. Those who acted together with the Ankara government were called honest gangs. Those who acted with the Greeks or the Istanbul government were characterized as dishonest. Within the framework of the Turkish nation's struggle for independence, gangs offered civil resistance against enemy occupation, organized acts of sabotage, and provided intelligence to the national forces. Gang leaders and members usually emerged from among the local leaders of villages or towns, artisans, farmers, or members of the military. They formed gangs to organize and sustain resistance to enemy occupation in their areas. Following the signing of the Treaty of Lausanne, there was a serious security weakness in the country. Although it was thought that banditry should be less of a problem, current developments indicated that this would not be the case. On October 29, 1923, following the proclamation of the Republic, several sheiks, beys, and aghas attempted to create mischief because the new form of government was against their interests. In the first years of the Republic, bandit/gang groups were recklessly and indiscriminately attacking all kinds of vehicles, caravans, and people passing through the areas under their control. The Republican administration had difficulties in combating bandit groups, especially in the eastern provinces. Moreover, it was often impossible to predict the target group of the bandits. A wide range of people, from shepherds grazing sheep in the mountains to tax collectors, became the target audience of the bandits. Collectors were both subjected to violence and robbed. Land registrars were also easy targets for bandits. Especially in rural areas, land registration officers were often robbed by bandits. On the other hand, the first objective of government forces was always to capture the most notorious bandit. Some of the names that became legends in a short period were even attributed to events they did not commit. One of the biggest unknowns in the fight against bandits was the unpredictability of when they would show up and act. Whether it was a sad moment like a funeral or a happy time like a wedding, they could take action.

Except for a few examples, it is not possible to see the type of bandit defined as a social bandit in the Western literature in Turkey. The number of those who try to ensure their justice by standing against social injustice is small. In addition, bandit groups of the social protest type are almost non-existent. In the period subject to this study, rural banditry is observed in Turkey. In other words, banditry nests in provincial and rural areas rather than urban centers. The gendarmerie organization, which had to fight against this type of banditry, needed to be restructured. Especially an increase in numbers could have been a deterrent for the banditry. As the modernized gendarmerie was equipped with better weapons than the bandits, the psychological superiority shifted from the bandits to the gendarmerie.

The Republican administration believed that effective deterrence would be achieved by using the power of law in the fight against banditry. For this purpose, an effective fight was initiated with a legal regulation. Enacted on October 18, 1923, the first article of the law was quite radical. If the bandits, whose names, fame, identities, and crimes were announced by the Ministry of Interior, did not surrender unconditionally, those who captured them wounded or dead would not be prosecuted or punished. After the establishment of the republican administration, it was observed that disorder prevailed in almost every region of the country. However, especially the Eastern and Southeastern Anatolia regions were one step ahead of other regions in this regard. To ensure the development and public order in these regions, the first trial of the general inspectorate/regional governorship system was conducted in the region that included the southern provinces. With the decisive struggle in the light of all these, banditry ceased to be a reality in Turkey after 1938.